

Fodor Márk Jozsipovics

Az izraeli telepесmozgalom biztonsáг- és védelempolitikai háttere

Bevezetés

A telepесmozgalom történetét alapvetően két fő részre lehet osztani. Az első szakasz a cionizmus¹ eszméjének 19. századi születésétől Izrael Állam 1949-es megalapításáig terjed, amikor a világban szétszóródott zsidó diaszpóra Theodor Herzl és más cionista gondolkodók hatására megkezdte a visszatelepülést Palesztina tartomány területére. A betelepülő zsidó lakosság és a területen élő arab lakosság között már ekkor konfliktus alakult ki, amely a két világháború között zavargásokba és etnikai villongásokba, a második világháború után pedig háborúba torkollott. Ebben az időszakban a tartomány zsidó lakossága 85 ezer (1914) főről hozzávetőlegesen 650 ezer (1948) főre nőtt.²

A modern telepесmozgalom történetét az 1967-es hatnapos háborútól számítjuk. A győztes (preventív) háborút követően euforikus hangulat töltötte el Izraelt: sikerült helytállni az összarab támadással szemben, és az elfoglalt területekkel³ jelentős mértékben enyhült az ország stratégiai mélységének⁴ hiánya, ezáltal pedig csökkent a teljes megsemmisüléstől való félelem. Az elfoglalt területek között volt Kelet-Jeruzsálem is, amely stratégiai elhelyezkedése⁵ mellett

¹ „A cionizmus a 19. század második felében elindult zsidó nemzeti mozgalom és ideológia, amelynek célja a történelmi Izrael területén egy zsidó állam helyreállítása, illetve a zsidó érdekek védelme a világ más országaiban.” (Cionizmus. *Politikapédia*, [é. n.])

² Izrael Állam Külügyminisztériuma (2010)

³ Az elfoglalt területek: Golán-fennsík (Szíria), Kelet-Jeruzsálem és Ciszjordánia (Jordánia), Gáza és Sínai-félsziget (Egyiptom). Az elfoglalt területekkel Izrael megsokszorozta földrajzi kiterjedését.

⁴ A stratégiai mélység definíciójával kapcsolatban nem találni pontos magyar meghatározást. Alapvetően a fogalom tartalma, hogy egy adott állam magterülete, azaz a politikai, gazdasági és társadalmi központjai mekkora földrajzi távolságra helyezkednek el az ellenséges katonai erőktől. Pozitív példaként Oroszországgal szokták jellemezni, negatív példaként pedig Izraellel. Lásd Khalid Masood: *The Strategic Depth Concept*. *The Nation*, 2015. október 16.

⁵ Jeruzsálem városa az egykori Palesztina tartomány közepén helyezkedik el, így birtoklásával könnyedén ellenőrizhető minden irányban a terület.

hatalmas lélektani jelentőséggel bírt a zsidóság számára,⁶ hiszen itt található a Siratófal.

Ezt követően a Golda Meir vezette adminisztráció engedélyezte 10 kis létszámú telep létrehozását a Jordán folyó völgyében, valamint 4 telep újraépítését a Gus Ecion⁷ régióban.⁸ Továbbá védelmi megfontolásokból apró telepeket és katonai állásokat hoztak létre a Golán-fennsíkron. A háború után Jigal Allon miniszterelnök-helyettes elkészítette az Allon-tervet, amelynek értelmében Ciszjordánia stratégiai jelentőségű, arabok által kevésbé lakott területeit (Gus Ecion, a Jordán folyó völgye) Izrael továbbra is megszállás alatt tartotta, és később annektálta volna, de a fennmaradó területet a „terület a békéért” elvének megfelelően visszaadták volna a környező arab államoknak. Bár a tervet a kormány elutasította, az elgondolás nagy hatással volt a későbbi izraeli politikára. Ekkoriban kétpárti konszenzus állt fenn abban, hogy Jordániával békét kell kötni, a békekötés tárgyalási alapjául pedig az elfoglalt területeket veszik. A „terület a békéért” elv 1979-ben jelent meg a gyakorlatban, amikor a Camp David-i egyezményben Izrael békét kötött Egyiptommal, és az egyezmény tartalmazta a Sínai-félszigetről való kivonulást és az ottani telepek felszámolását. A baloldali kormányok a telepekre elsősorban mint ideiglenes eszközökre tekintettek, és aggódtak azért, hogy Ciszjordánia hosszú távú megszállása és annektálása elvenné Izrael Állam zsidó jellegét.⁹

1974-ben létrejött a Gus Emunim¹⁰ vallásos cionista mozgalom Abraham Kook rabbi vezetésével. Legfőbb céljuk a telepesmozgalom támogatása volt a megszállt területeken, kifejezetten Ciszjordániában az Allon-terv stratégiai céljainak megfelelően. Demonstrációkat szerveztek a kormány nyomás alá helyezése céljából, és a következő évben elérték, hogy létrejött Jeruzsálemtől keleti

⁶ Nem csupán a zsidóság számára bírt nagy lélektani hatással, hanem az arab és iszlám közösségre is, hiszen a Templom-hegyen található az iszlám vallás harmadik legfontosabb helye, a Sziklamecset (valamint az Al-Aksza-mecset), ahonnan a hagyomány szerint Mohamed égbe szállt, és megkapta az iszlám hit parancsolatait Alláhtól.

⁷ Angolos írásmóddal: Gush Etzion. A Jeruzsálem és Hebron városa közötti, Jeruzsálem védelmének szempontjából stratégiai jelentőségű régió, hozzávetőlegesen 40 ezer lakossal. Az izraeli telepek többsége itt helyezkedik el, a terület feletti ellenőrzést mindkét fél létfontosságúnak tartja. Lásd: *Geography of Israel: The Etzion Bloc (Gush Etzion)*. *Jewish Virtual Library*, (é. n.).

⁸ Az első telep, Kfar Ecion (Kfar Etzion) is ezen a területen jött létre 1967-ben.

⁹ *The Territories. Attitudes and Policies of the Israeli Labour and Likud Parties Towards the Territories*. *Israel and Judaism Studies (IJS)*, 2007. július. www.ijs.org.au/the-territories/

¹⁰ Angolos írásmóddal: Gus Emunim. Szabad fordításban: a hívők csoportja.

irányban 7 kilométerre Maale Adumim település,¹¹ amely különös jelentőséggel bír a telepесmozgalom, valamint a palesztin–izraeli békefolyamat szempontjából.¹² Bár a mozgalom hivatalosan támogatta a palesztinokkal való együttélést, tagjai közül később sokan a radikális Zsidó Földalatti Mozgalom¹³ követőivé váltak.

1977-ben alapvető változás következett be az izraeli politikai életben: harminc év munkapárti (baloldali) dominancia után egy jobboldali–centrista koalíció, a Likud-blokk nyerte a választásokat. Az új miniszterelnök, Menachem Begin folytatta elődei külpolitikai vonalát az arab–izraeli kapcsolatok területén, aminek eredményeképpen 1979. március 26-án aláírták a békeszerződést Egyiptom és Izrael között. A telepесmozgalmat illetően azonban gyökeres változás következett be: az új kormányzat aktívan támogatni kezdte a telepek létrehozását a megszállt területeken különböző lakhatási és adózási kedvezményekkel.¹⁴ Valamint ekkor kezdődött meg az az erősen kritizált gyakorlat is, hogy az izraeli hadsereg (Israel Defense Forces, IDF) bizonyos telkeket, területeket kisajátít magának a palesztin lakosság kárára, majd Izrael ott telepeket létesít.¹⁵

Ezt követően bár változó intenzitással, de a telepесek kormányzati támogatása állandó maradt napjainkig, többek közt a Cionista Világszervezet ernyője alatt. A telepek bővülését az oslói békemegállapodások sem befolyásolták érdemben.¹⁶ A telepесmozgalom történetében újabb mérföldkő volt a 2005-ös év, amikor Ariel Saron miniszterelnök azóta vitatott módon¹⁷ egyoldalúan felszámolta

¹¹ Maale Adumim egy Jeruzsálem körüli településgyűrű részévé vált, amelyet északon Givat Zeev, délen pedig Efrat alkotott. Lásd Larry Derfner: *The Settlement That Broke the Two-State Solution*. *Foreign Policy*, 2012. december 26.

¹² The Settler Movement. *Rise and Significance of the Israeli Settler Movement in the Territories*. *IJS*, (é. n.).

¹³ A Zsidó Földalatti Mozgalom egy radikális vallásos cionista csoportosulás volt; céljaik között szerepelt a palesztin lakosság deportálása, a Sziklamecset felrobbantása és a harmadik templom felépítése. 1984-ben az izraeli elhárítás (Sin Bet; angolosan: Shin Beth) felszámolta a hálózatot, azonban tagjaik később politikai kegyelemmel szabadultak, és napjainkban meghatározó személyei lettek az izraeli belpolitikának.

¹⁴ The Settler Movement. *IJS*, (é. n.).

¹⁵ B'Tselem: *Settlements Background*. ([2017. november 11.] 2019. január 16.). Online: www.btselem.org/settlements

¹⁶ Mohsen M. Saleh: *The Oslo Accords: The Five-Star Israeli Occupation*. *Middle East Monitor (MEMO)*, 2019. szeptember 30.

¹⁷ Egyes katonai és nemzetbiztonsági elemzők úgy látják, hogy az egyoldalú kivonulás felszámolta Izrael ellenőrző és felderítőképességeit Gázában, és csak fokozta a Hamasz militarizmusát. Lásd: *The Territories*. *IJS*, (é. n.).

a Gázai övezetben található zsidó telepeket, valamint négy ciszjordániai telepet is.¹⁸ Ezt követően azonban állandósult a telepek kormányzati támogatása, csupán a mértéke változott a nemzetközi környezet viszonyaihoz és az izraeli belpolitikához igazodva.

Jelenleg 131 hivatalos, államilag elismert település található a zöld vonaltól¹⁹ keletre, Ciszjordánia területén, valamint hozzávetőlegesen 110 további, amelyeket Izrael Állam nem ismer el hivatalosan, viszont nem hivatalosan támogatásban részesít. Ezek a települések méretükben és lélekszámukban kisebbek, mint az elismert társaik, és általában az összefüggő területektől távol, izoláltan helyezkednek el. Körülbelül 600-650 ezer telepes él jelenleg Ciszjordániában, Kelet-Jeruzsálemet és a kapcsolódó telepeket együttesen kezelve.²⁰

A telepések elhelyezkedése szempontjából fontos ismertetni Ciszjordánia igazgatási felépítését, amelyet az 1995-ös átmeneti megállapodásban határoztak meg. A megállapodás értelmében Ciszjordánia területét három részre osztották: Az „A” területen található a palesztinok főbb városai, itt a polgári közigazgatásért és a rendfenntartásért is a Palesztin Hatóság felel. A „B” területen kisebb palesztin városok és falvak találhatóak, és a polgári közigazgatásért a Palesztin Hatóság, a rendvédelemért azonban már az izraeli biztonsági szervek felelnek. A „C” terület teljes mértékben izraeli katonai igazgatás alatt áll, a területek stratégiai jelentősége miatt.²¹

Az Izrael Állam biztonságát meghatározó tényezők

Ahhoz, hogy megérthessük a telepesszozgalom jelentette biztonsági garanciákat és kockázatokat, át kell tekinteni az Izrael Állam biztonságát meghatározó külső és belső kihívásokat, amelyek tekintetében a telepések pozitív vagy negatív hatást tudnak kifejteni.

¹⁸ Izrael Állam Külügyminisztériuma: *Tények Izraelről*. 2010. <https://embassies.gov.il/budapest/AboutIsrael/Documents/T%C3%A9nyek%20Izrael%C5%91.pdf>

¹⁹ A zöld vonal kifejezés az 1949-ben létrejött tűzszüneti vonalakat jelöli, amelyek 1967-ig Izrael de facto határaiként szolgáltak. A nemzetközi közösség a mai napig ezt a kifejezést használja a békefolyamatok kapcsán, például az ENSZ a határozataiban.

²⁰ B'Tselem: *Statistics on Settlements and Settler Population* ([2011. január 1.] 2019. január 16.).

²¹ Izrael Állam Külügyminisztériuma: *Tények Izraelről*. 2010. <https://embassies.gov.il/budapest/AboutIsrael/Documents/T%C3%A9nyek%20Izrael%C5%91.pdf>

A belbiztonság tekintetében az elsődleges és alapvető fenyegetést a palesztin terrorizmus jelenti, amely változó intenzitással és eszközökkel ugyan, de folyamatosan jelen van az országban. A terrorizmuson túl azonban számos más tényező befolyásolja negatívan Izrael Állam biztonságát a határain belül. Annak ellenére, hogy Benjamin Netanjahu miniszterelnök kezdeményezésére 2018-ban Izraelt zsidó nemzetállammá nyilvánították,²² az izraeli társadalom rendkívül heterogén: a lakosság negyede nem zsidó származású,²³ miközben a zsidó lakosság is sokszínűnek tekinthető, továbbá szintén nagyon fontos törésvonalként van jelen a vallásos és nem vallásos lakosok közti ellentét – ez a fragmentáció pedig leképeződik az izraeli politikában is.²⁴

A társadalmi feszültségek tekintetében kiemelkedően fontos a szekuláris (hiloni) és a vallásos (dati), különösen az ultraortodox (haredi) zsidók közötti ellentét,²⁵ amely a kétezres éveket követően a haredi lakosság jelentős demográfiai növekedése nyomán egyre meghatározóbbá vált. A feszültség forrása az, hogy a modern Izrael Állam megalapításakor David Ben Gurion a szekuláris állam legitimitásának biztosítása érdekében kiegyezett a vallási közösségekkel bizonyos privilégiumokat illetően, ilyen például a sorkötelezettség alóli mentesség, a házasságok ügyének átadása a rabbinátus részére vagy a jesivákban jellemző elzárkózó, vallásos életmód állami támogatása.²⁶ Azonban míg az ötvenes években ez egy szimbolikus, de fontos lépés volt a legitimitás biztosításának céljából,

²² Miriam Berger: [Israel's Hugely Controversial „Nation-State” Law, Explained](#). *Vox*, 2018. július 31.

²³ [Israel Population \(Live\)](#). *World Population Review*, (é. n.).

²⁴ Az izraeli zsidó társadalom az első generációs bevándorlók származási régiói és kulturális hátttere szerint csoportosítható, ilyen csoportok például a közel-keleti és észak-afrikai térségből származó szefárd vagy a Kelet-Közép-Európából származó askenázi zsidók. További törésvonalat lehet megállapítani a kilencvenes években, a Szovjetunió összeomlása után nagy létszámban bevándorolt és erősen jobboldali kötődésű orosz ajkú zsidók és a már ott élő lakosság között, de erős társadalmi viták övezik az Etiópiából bevándorolt fekete bőrű zsidókat is. A szekuláris és erősen vallásos haredi zsidóság között is súlyos ellentét feszül, különösen a katonai és gazdasági közte-herviselést illetően. Mindezen törésvonalak a tisztán arányos választási rendszernek köszönhetően rendkívül polarizálttá teszik a politikai rendszert Izraelben. Lásd Gideon Rahat: [Why Are There So Many Political Parties, and Why Does This Fragmentation Obstruct Governance?](#) *Center for Israel Education (CIE)*, 2019. január 27.

²⁵ Az izraeli zsidó társadalmat a valláshoz fűződő kapcsolatuk szerint négy kategóriába lehet sorolni: a vallástalan zsidókat hiloninak, míg azokat, akik csupán hagyomány szintjén élnek meg a szokásokat, de nem aktív vallásgyakorlók, masortinak nevezik. A vallásos zsidók a datik, közülük pedig a rendkívül vallásos réteg a haredi. Lásd Kelsey Jo Starr – David Masci: [In Israel, Jews Are United by Homeland but Divided into Very Different Groups](#). *Pew Research Center*, 2016. március 8.

²⁶ Stuart Schoffman: [Raw Deal](#). *Tablet*, 2011. október 28.

addig napjainkra a haredi közösség lélekszámának jelentős növekedése okán egyre nagyobb költségvetési terhet jelent az izraeli kormányzat számára, miközben a haredik nem vesznek részt egyenlő részben a társadalmi közteherviselésben. Mindazonáltal az arányos választási rendszernek köszönhetően a vallási alapon szerveződő radikális pártok kneszetbeli jelenlétén keresztül számottevő befolyásuk van az izraeli belpolitikára, akár a mérleg nyelvéné is válva. Éppen ezért a vallási előjogaik megszüntetésének lehetősége kicsi, ami azonban viszont az izraeli társadalom szekuláris részének szemében.

Ahogy azt az IDF 2015-ös stratégiája is megállapítja,²⁷ napjainkra az Izrael Állam létezésére és hatáira irányuló konvencionális külső fenyegetés jelentősen csökkent. Az ország biztonságára jelenleg egy távoli és egy közeli állami szereplő (Irán, illetve Libanon), valamint a szír állam összeomlása, a Hezbollah és a Hamasz jelenléte és Iránnal való kapcsolata, továbbá a térség szélsőséges iszlamista szervezetei jelentenek veszélyt.

Azonban egy adott pillanat kimerevítése a biztonsági környezetből nem tesz lehetővé megfelelő megállapításokat a biztonságra nézve. Amennyiben összehasonlítjuk a közel-keleti regionális biztonsági komplexum stabilitását és dinamikáját a kétezres években és a múlt évtizedben, jelentős változásokat tapasztalhatunk. Alapvetően két fő indikátora volt ezeknek a változásoknak: a súlypont- és hangsúlyeltolódás az Amerikai Egyesült Államok stratégiájában a közel-keleti régióról a kelet-ázsiai régióra²⁸ és az ennek következtében kialakult hatalmi vákuum,²⁹ valamint az arab tavasz³⁰ nevezett társadalmi-politikai kataklizma, amely megroppantotta a térség addigi stabil arab rezsimeit és átalakította a régió belső struktúráját.³¹

²⁷ Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School: *Detering Terror. How Israel Confronts the Next Generation of Threats. English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces* (2016. augusztus).

²⁸ Varga Gergely: *Az Egyesült Államok globális politikájának új súlypontjai. Nemzet és Biztonság*, (2014), 1. 3–11.

²⁹ Magyarics Tamás: „Don’t Do Stupid Stuff” – Barack Obama realista internacionalista külpolitikája. *Külgügyi Szemle*, (2017), különszám. 5–21.

³⁰ Az arab tavasz kifejezést – a következmények figyelembevételével – egyre inkább kezdték felváltani más megfogalmazások, úgymint az amerikai „arab ébredés”, de találkozhattunk olyan kiegészítésekkel is, mint például az „iszlamista tél”. Lásd Magyarics (2017): i. m.; Rostoványi Zsolt: *Az „arab tavasz” hatása a Közel-Kelet geopolitikai térképének újrendeződésére. Külgügyi Szemle*, (2012), 1. 44–71.

³¹ Rostoványi (2012): i. m.

Az összeomlás következtében régi-új és új szereplők tudtak hídfőpozíciókat szerezni a régióban. Oroszország a szíriai polgárháborúba való beavatkozásával jelentős befolyásra tett szert a Földközi-tenger keleti medencéjében, és a Közel-Kelet egyik meghatározó szereplőjévé vált,³² ez pedig nagy hatással van Izrael stratégiájára és műveleti szabadságára Szíriában. A Kínai Népköztársaság pragmatikus és óvatos módon építi gazdasági és politikai kapcsolatait a térség minden államával, különösen Izraellel, azonban az amerikai–kínai globális hatalmi vetélkedésnek könnyen színterévé válhat a Közel-Kelet, ez pedig érinteni fogja Izrael bizonstág- és védelempolitikai tervezését és viselkedését is, tekintettel az Egyesült Államokkal való szoros szövetségére.³³

Az amerikai kivonulás Irakból, valamint a szíriai polgárháború zavaros viszonyai történelmi lehetőséget biztosítottak Irán számára, hogy regionális hatalmi törekvéseit érvényesítse. A múlt évtizedben kialakult hatalmi úr és politikai instabilitás következtében, bár vitatott mértékben, de a perzsa állam kiterjesztette befolyását valamilyen mértékben a szűkebben értelmezett közel-keleti régió minden részében. Izrael számára az egyértelmű kihívás mellett ez egyben jó lehetőséget is biztosított az Iránnal szemben álló öböl menti arab országokkal való kapcsolatépítésre.³⁴

Irán mellett Törökország is törekszik arra, hogy regionális középhatalmi szereplőként lépjen fel a Közel-Keleten, amelyet az Oszmán Birodalom történelmi hagyatékeként hagyományos befolyási övezetének („*Hinterland*”) tekint. Ennek keretében igyekszik kiterjeszteni katonai és politikai befolyását a régióban, például a palesztinok küzdelmének támogatásával,³⁵ amely során már fizikai összeütközést is vállalt Izraellel,³⁶ de látványos politikai kommunikációs csatákat is vívott már a két ország vezetése.

³² Selján Péter: *A közel-keleti hatalmi egyensúly átalakulása. Nemzet és Bizonstág*, (2016), 4. 30–53.

³³ Selján (2016): i. m.

³⁴ Selján Péter: *A külső intervenciók hatása a közel-keleti hatalmi egyensúly alakulására – Szaúd-Arábia és Irán fokozódó rivalizálása. Nemzet és Bizonstág*, (2018), 2. 66–86.

³⁵ Balogh István et al.: *Kapacitások és ambíciók: a török közel-keleti külpolitika alapjai. MKI-elemzések*, (2013), 9.

³⁶ 2010-ben egy 6 hajóból álló török segélyflottilla próbált bejutni az izraeli blokádtól álló Gázai övezetbe. A flottilla egyik hajójának, a Mavi Marvarának a legénysége heves ellenállást tanúsított az izraeli bizonstági erőkkel szemben, aminek következtében hatan életüket veszítették, és több mint ötvenen megsebesültek. Az incidens következtében 6 évre befagytak a török–izraeli hivatalos kapcsolatok. Bővebben lásd Selján Péter: *A gázai segélyflottilla-incidens és a török–izraeli kapcsolatok*. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011.

Fontos szempont, hogy a jelenleg pragmatikus és kiegyensúlyozott arab–izraeli kapcsolatok sem tekinthetők stabil pontnak a Közel-Kelet dinamikájában. Az arab tavasz megmutatta, hogy az adott pillanat kiszámítható rezsimjei nem megdönthetetlenek, és az arab társadalmak politikai leképeződése olyan vezetékeket alakíthat ki ezekben az államokban, amelyek ellenségesen viselkednek Izrael irányában, ahogyan ez történt például Egyiptom esetében is.³⁷

Továbbá az államok destabilizációjával megerősödtek a különböző, állami szint alatti terrorista szereplők, amelyek közül kiemelkedett a magát Iszlám Államnak nevező szervezet azzal, hogy jelentős fizikai teret volt képes ellenőrzése alá vonni és ott bizonyos állami funkciókat kialakítani, konvencionális fenyegetést jelentve a térség államaira. Noha az „Iszlám Állam” szíriai és iraki entitása napjainkra szétesett, vezetőjét pedig likvidálták, továbbra is számottevő kockázatot jelent a Közel-Keleten, és az összeomlással megüresedett térben a rivális szervezetek újraszervezhetnek egy hasonló entitást, tekintettel arra, hogy az „Iszlám Állam” kialakulásához vezető tényezők továbbra is fennállnak.

Áttekintve az Izrael biztonságát meghatározó belső és külső tényezőket, megállapítható, hogy bár a zsidó állam a Közel-Kelet egyik legmeghatározóbb katonai erejével rendelkezik, továbbá gazdasági szempontból is kiemelkedik a térség államai közül, nem lehet figyelmen kívül hagyni a régió instabilitását, valamint a politikai és társadalmi kihívásokat, amelyek hatással vannak az ország biztonságára.

A telepemoszgalom hatása a biztonságra

Már a hatnapos háborút követően megjelent az az elképzelés, hogy a telepkek létesítésével próbálják meg stabilizálni az izraeli jelenlétet a megszállt területeken és biztosítani a stratégiailag fontos útvonalak, földrajzi egységek és erőforrások feletti ellenőrzést. Az Allon-terv ezért elsősorban Jeruzsálem, valamint a Hebron melletti hegységek közelében és a Jordán-völgyben irányozta elő állami telepkek létrehozását védelempolitikai okokból, figyelembe véve azt a szempontot is, hogy olyan területeket jelöljenek ki erre a célra, amelyeken alacsony létszámú

³⁷ Gazdik Gyula: *Fejezetek Egyiptom modern kori történetéből*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 206–207.

palesztin lakosság él.³⁸ Ezen lépések célja, hogy a magaslatok, valamint a Kelet-Jeruzsálem közvetlen környezete feletti ellenőrzéssel mérsékelni tudják az ország hadászati mélységének hiányából fakadó biztonsági kockázatokat. Ahogyan a hatvanas években az Allon-terv kijelölte a telepесmozgalom stratégiai súlypontjait, alapvetően annak megfelelően fejlődtek ezek a telepек napjainkig is, így Ciszjordániában jelenleg is a Jordán völgyében és Jeruzsálem közvetlen környezetében, valamint az 1967-es határok mentén találhatók a legnagyobb és legmeghatározóbb telepек.

A telepек célzott, kormányzati létesítése kapcsán fontos kiemelni az úgynevezett Nagy-Jeruzsálem-projektet, amelynek célja, hogy a Kelet-Jeruzsálem agglomerációjában megtalálható izraeli telepeket az (izraeli kormány által egységesnek tekintett) Jeruzsálemhez csatolják, ezzel egyfajta védőövet kialakítva a történelmi város körül. Ennek a tervzetnek a védelempolitikai megfontolásokon túl olyan célja is van, hogy gyakorlatilag lehetetlenné tegye Jeruzsálem felosztását a jövőben egy izraeli és egy palesztin részre.³⁹

A katonai szempontok mellett fontos kitérni a megszállt területek gazdasági jelentőségére. A megszállás és a telepесmozgalom lehetőséget teremt arra, hogy Izrael kiaknázza Ciszjordánia erőforrásait, például a bányavidékeit, de fontos az új mezőgazdasági területek kialakítása is. Mindezeknél azonban sokkal fontosabb a vízforrásokhoz való hozzáférés. Az izraeli nemzetgazdaság működéséhez és az életkörülmények biztosításához létfontosságú a Jordán folyó vízhozama és a környező további vízgyűjtő területek. A vízkérdés összetettségét és kritikus voltát jelzi, hogy az oslói békefolyamat során sem sikerült megfelelő, konszenzusos megoldást találni rá. A Palesztin Hatóság az ideiglenes vízügyi megállapodás értelmében a ciszjordániai vízkészleteknek alig ötöde fölött gyakorol csak kontrollt.

A Ciszjordániában élő izraeli telepесек azonban nem csupán biztonsági garanciát, hanem egyben biztonsági kihívást is jelentenek az izraeli kormánynak. Az egyik legfőbb szempont e tekintetben az, hogy a palesztin területeken létesített telepек és a telepесек védelmét Izrael Állam biztosítja az IDF és más védelmi szervezetek révén, így a ciszjordániai civil jelenlét egyben a katonai és rendőri jelenlét fokozását is igényli az alapvető feladatok ellátásán túl, ami leköti a védelmi képességek és erőforrások adott részét.

³⁸ Szabó Regina: *A palesztin–izraeli konfliktus története és a béke lehetősége a Szentföldön. Nemzetbiztonsági Szemle*, 7. (2019), 1. 66–84.

³⁹ Efraim Inbar: *The Jordan Valley: Israel's Security Belt. Perspectives*, 2014. január 6.

Fontos kockázatot jelent továbbá, hogy a telepemoszgalom alapvetően vallási és nacionalista alapon szerveződik, így a telepések körében nagyobb arányban találhatók radikális beállítottságú személyek. E szélsőséges személyek és csoportok adott esetekben önállóan, sőt az izraeli kormányzat érdekeivel ellentétes módon aktivizálhatják magukat a megszállt területeken, ahogyan az történt a nyolcvanas években a Zsidó Földalatti Mozgalom esetében is. Az egyik leg hírhedtebb, egy telepés által a palesztin lakosság ellen elkövetett terrortámadás 1994-ben történt, amikor a szélsőséges nézeteket valló Baruch Goldstein purim ünnepén 29 palesztinnal végzett, és további 125 személyt megsebesített egy hebroni mecsetben.⁴⁰ Az izraeli nemzetbiztonsági szolgálatoknak éppen ezért külön figyelmet és erőforrást kell szentelniük a szélsőségesek megfigyelésére a telepések körében.

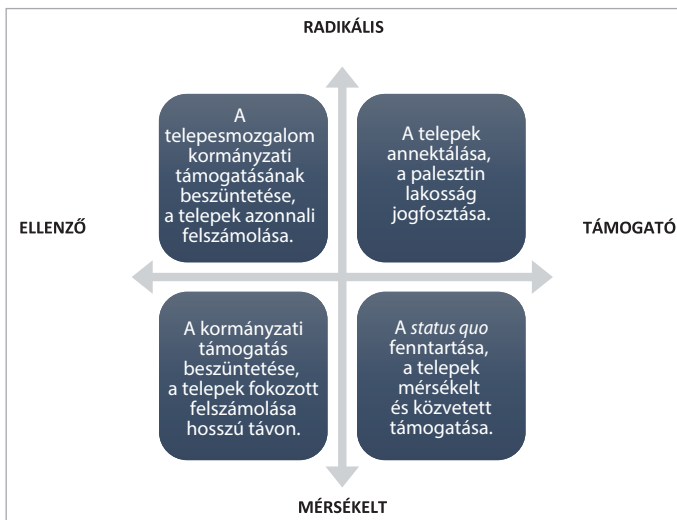
A palesztin lakosság ellen végrehajtott terrortámadások mellett valós kockázat továbbá, hogy a telepések az izraeli kormányzat és a biztonsági erők ellen is fordulhatnak.⁴¹ Noha kifejezett tendencia nem figyelhető meg e tekintetben, csupán elszigetelt esetek, nem lehet figyelmen kívül hagyni ennek a kockázatát. A Ciszjordánia területén élő több százezer telepés olyan kritikus tömeget jelent, amely rendkívüli mértékben beszűkíti az izraeli kormányzat mozgásterét a telepemoszgalom kezelése és a palesztin–izraeli békefolyamat vonatkozásában, hiszen erős nyomást tudnak helyezni az izraeli kormányra az érdekérvényesítésük céljából. Mindez elvezet ahhoz a fontos vizsgálati kérdéshez, hogy a telepemoszgalom jelen állapotában milyen kölcsönhatási kapcsolatban áll az izraeli kormányzat stratégiai elképzeléseivel: az izraeli biztonságpolitika határozza meg a telepemoszgalom fejlődését, vagy a telepemoszgalom határozza meg a biztonságpolitikát.

Várható tendenciák a telepemoszgalom tekintetében

A telepemoszgalom jövőjét tekintve véleményem szerint négy fő irány vázolható fel, az alábbiak szerint:

⁴⁰ Elhanan Miller: *Two Decades after Massacre, Hebron Is Still Hurting*. *The Times of Israel*, 2014. február 25.

⁴¹ Egy jelentős incidens történt idén márciusban, amikor izraeli telepések Molotov-koktélokkal támadtak az Izraeli Védelmi Erők katonáira. Lásd: *Settlers Attack Israeli Soldiers with Molotov Cocktails*. *MEMO*, 2020. március 27.

1. ábra: A telepesszozgalm jövője

Forrás: saját szerkesztés

Amennyiben valószínűség szerinti sorba kellene rendezni a lehetséges irányokat, véleményem szerint az ábra bal felső területén leírt eshetőség következhet be a legkevésbé, azaz rendkívül alacsony a valószínűsége annak, hogy az izraeli kormányzat radikálisan telepessellenes álláspontot képviseljen akár most, akár pedig a jövőben. Ez nem csupán az aktuális politikai realitásból fakad, hanem a telepessék létszámából, valamint az izraeli belpolitikára gyakorolt befolyásukból. Nincs olyan politikai szereplő, amely valamikor is kormányképes politikai erővé tudna válni oly módon, hogy nyíltan ellenséges álláspontot képvisel a több százezres telepessközösséggel szemben.

A jelenlegi aktuálpolitikai helyzetben a harmadik lehetséges forgatókönyv az izraeli telepesszozgalm fejlődését illetően a mérsékeltlen korlátozó magatartás az izraeli kormányzat részéről. Adott esetben, súlyos nemzetközi nyomásra elképzelhető lenne, hogy az izraeli kormány felfüggeszse a telepessék aktív támogatását vagy megtiltsa az új telepess létrehozását, a jelenlegi bel- és külpolitikai viszonyok közepette ennek azonban szintén nincsen nagy realitása.

A következő opció a telepessék radikális támogatása. A közelmúltban ez a forgatókönyv tűnt a legvalószínűbbnek a ciszjordániai telepess annektálására

vonatkozó tervek állandó napirenden tartásával, amelyhez megfelelő legitimitációt és támogatást biztosított a Trump-adminisztráció, ugyanakkor a jelenlegi amerikai kormány mérsékeltebb hozzáállása, valamint az izraeli belpolitika aktuális helyzete tompíthatja az új izraeli kormány⁴² ez irányú törekvéseit.

Éppen ezért véleményem szerint a jelenlegi legvalószínűbb forgatókönyv a telepemoszgalom tekintetében az izraeli kormányzat mérsékeltlen támogató magatartása lesz. Kétséges, hogy az amerikai belpolitikai környezet esetleges változása esetén gyökeres változás következne be az izraeli kormány ez irányú elképzeléseiben és viselkedésében, hiszen az aktuális kormánykoalíció rendkívül törekény, a jobboldali pártok kiválása pedig annak bukását vonná magával.

Összefoglalás

Az izraeli telepemoszgalom a közel-keleti regionális biztonsági komplexum meghatározó belső politikai, katonai és társadalmi jelensége, amely az izraeli kül-, biztonság- és védelempolitika dinamikáját alapvetően befolyásoló, kiemelt jelentőségű folyamat. A telepemoszgalom fejlődését – függetlenül a korszaktól – két fő jellegzetesség határozta meg: az arab lakossággal való összetűzés és a zsidó fennhatóság kiterjesztése a történelmi Palesztina tartomány területe felett. Az ebben való izraeli kormányzati támogatás mértéke eltérő volt a különböző korszakok alatt, napjainkra azonban a telepések magas létszámából fakadóan olyan mértékben beszűkült az izraeli kormány mozgástere a ciszjordániai telepeket illetően, hogy felmerülhet a kérdés: az izraeli stratégiai érdekek határozzák meg a telepemoszgalom fejlődési irányait vagy a telepemoszgalom szabja meg az izraeli vezetés külpolitikáját. Az bizonyos, hogy adott védelempolitikai szempontból rendkívül előnyös eszközök a ciszjordániai telepek, hiszen lehetővé teszik és biztosítják az ellenőrzést Ciszjordánia felett, ezzel mérsékelve Izrael Állam területének a hadászati mélység hiányából fakadó konvencionális sebezhetőségét. Ezzel egyidejűleg azonban a telepek védelme, valamint a telepések között megtalálható radikális nézeteket valló személyek és csoportok kontroll alatt tartása fontos erőforrásokat köt le az izraeli biztonsági szervezetekben.

Megvizsgálva a jelenlegi nemzetközi és belpolitikai környezetet, várható bizonyos fokú mérséklődés az izraeli kormány telepéseket érintő magatartásában, jelentős elmozdulásnak azonban nincs realitása a mozgalmat érintő

kapcsolatokban – ezáltal pedig, tekintettel a több százezres zsidó lakosságra Ciszjordánia területén, a kétállami megoldáson alapuló palesztin–izraeli béke-folyamatnak sincsen a továbbiakban realitása. Amennyiben azonban a jelenlegi vagy bármely jövőbeni izraeli kormány végre kívánja hajtani Ciszjordánia annektálását, egy nagyon fontos, Izrael jövőjét alapjaiban meghatározó kérdésre kell választ adniuk: Izrael Állam a zsidó vagy pedig demokratikus jellegét kívánja-e megőrizni. Hiszen a ciszjordániai palesztin lakosoknak biztosított állampolgárság esetén könnyedén döntő befolyásra tehetnének szert az ország belpolitikájában – ellenkező esetben azonban Izrael nyíltan megkülönböztetné a területén élő lakosságot, úgy, ahogyan azt tették a zsidósággal is a történelem folyamán.

Felhasznált irodalom

- Balogh István – Egeresi Zoltán – N. Rózsa Erzsébet – Rada Csaba – Szalai Máté: Kapacitások és ambíciók: a török közel-keleti külpolitika alapjai. *MKI-elemzések*, (2013), 9. Online: https://kki.hu/assets/upload/Elemzesek_2013_09_Kapacitesok_ees_ambeciek_.pdf
- Belfer Center for Science and International Affairs, Harvard Kennedy School: *Detering Terror. How Israel Confronts the Next Generation of Threats. English Translation of the Official Strategy of the Israel Defense Forces* (2016. augusztus). Online: www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf
- Berger, Miriam: Israel's Hugely Controversial „Nation-State” Law, Explained. *Vox*, 2018. július 31. Online: www.vox.com/world/2018/7/31/17623978/israel-jewish-nation-state-law-bill-explained-apartheid-netanyahu-democracy
- B'Tselem: *Statistics on Settlements and Settler Population* ([2011. január 1.] 2019. január 16.). Online: www.btselem.org/settlements/statistics
- B'Tselem: *Settlements Background*. ([2017. november 11.] 2019. január 16.). Online: www.btselem.org/settlements
- Cionizmus. *Politikapédia* (é. n.). Online: <http://politikapedia.hu/cionizmus>
- Dorfner, Larry: The Settlement That Broke the Two-State Solution. *Foreign Policy*, 2012. december 26. Online: <https://foreignpolicy.com/2012/12/26/the-settlement-that-broke-the-two-state-solution/>
- Gazdik Gyula: *Fejezetek Egyiptom modern kori történetéből*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Geography of Israel: The Etzion Bloc (Gush Etzion). *Jewish Virtual Library*, (é. n.). Online: www.jewishvirtuallibrary.org/the-etzion-bloc-gush-etzion

- Inbar, Efraim: The Jordan Valley: Israel's Security Belt. *Perspectives*, 2014. január 6. Online: https://www.jstor.org/stable/resrep04609#metadata_info_tab_contents
- Israel Population (Live). *World Population Review*, (é. n.). Online: <https://worldpopulationreview.com/countries/israel-population>
- Izrael Állam Külügyminisztériuma: *Tények Izraelről*. 2010. <https://embassies.gov.il/budapest/AboutIsrael/Documents/T%C3%A9nyek%20Izrael%C5%91.pdf>
- Magyarics Tamás: „Don't Do Stupid Stuff” – Barack Obama realista internacionalista külpolitikája. *Külügyi Szemle*, (2017), különszám. 5–21. Online: https://kki.hu/assets/upload/02_-_Magyarics_Tamas.pdf
- Masood, Khalid: The Strategic Depth Concept. *The Nation*, 2015. október 16. Online: <https://nation.com.pk/16-Oct-2015/the-strategic-depth-concept>
- Miller, Elhanan: Two Decades after Massacre, Hebron Is Still Hurting. *The Times of Israel*, 2014. február 25. Online: www.timesofisrael.com/two-decades-after-massacre-hebron-is-still-hurting/
- Rahat, Gideon: Why Are There So Many Political Parties, and Why Does This Fragmentation Obstruct Governance? *Center for Israel Education*, 2019. január 27. Online: <https://israeled.org/why-are-there-so-many-political-parties-and-why-does-this-fragmentation-obstruct-governance/>
- Rostoványi Zsolt: Az „arab tavasz” hatása a Közel-Kelet geopolitikai térképének újrarendezésére. *Külügyi Szemle*, (2012), 1. 44–71. Online: https://kki.hu/assets/upload/Kulugyi_Szemle_2012_01_Az_arab_tavasz_hatasa_a_.pdf
- Salah, Mohsen M.: The Oslo Accords: the Five-Star Israeli Occupation. *Middle East Monitor*, 2019. szeptember 30. Online: www.middleeastmonitor.com/20190930-the-oslo-accords-the-five-star-israeli-occupation/
- Schoffman, Stuart: Raw Deal. *Tablet*, 2011. október 28. Online: www.tabletmag.com/sections/israel-middle-east/articles/raw-deal
- Selján Péter: *A gázai segélyflottilla-incidens és a török–izraeli kapcsolatok*. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2011.
- Selján Péter: A közel-keleti hatalmi egyensúly átalakulása. *Nemzet és Biztonság*, (2016), 4. 30–53. Online: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_4_05_seljan_peter_-_a_kozel-keleti_hatalmi_egyensuly_atalakulasa.pdf
- Selján Péter: A külső intervenciók hatása a közel-keleti hatalmi egyensúly alakulására – Szaúd-Arábia és Irán fokozódó rivalizálása. *Nemzet és Biztonság*, (2018), 2. 66–86. Online: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2018_02_06_seljan_peter_-_a_kulso_intervencio_k_hatasa_a_kozel-keleti_hatalmi_egyensuly_alakulasara-szau-arabai_es_iran_fokozodo_rivalizalasa.pdf

- Settlers Attack Israeli Soldiers with Molotov Cocktails. *Middle East Monitor*, 2020. március 27. Online: www.middleeastmonitor.com/20200327-settlers-attack-israeli-soldiers-with-molotov-cocktails/
- Starr, Kelsey Jo – David Masci: In Israel, Jews Are United by Homeland but Divided into Very Different Groups. *Pew Research Center*, 2016. március 8. Online: www.pewresearch.org/fact-tank/2016/03/08/in-israel-jews-are-united-by-homeland-but-divided-into-very-different-groups/
- Szabó Regina: A palesztin–izraeli konfliktus története és a béke lehetősége a Szentföldön. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 7. (2019), 1. 66–84. Online: <http://real.mtak.hu/123694/1/1480-Cikk%20sz%C3%B6veg-5602-1-10-20200505.pdf>
- The Settler Movement. Rise and Significance of the Israeli Settler Movement in the Territories. *Israel and Judaism Studies*, (é. n.). Online: www.ijs.org.au/the-settler-movement/
- The Territories. Attitudes and Policies of the Israeli Labour and Likud Parties towards the Territories. *Israel and Judaism Studies*, 2007. július. Online: www.ijs.org.au/the-territories/
- Varga Gergely: Az Egyesült Államok globális politikájának új súlypontjai. *Nemzet és Biztonság*, (2014), 1. 3.–11. Online: www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_1_03_varga_gergely.pdf